

Topkapı'da Ahmet Paşa heyeti

Y. Mimar A. SAİM ÜLGEN

İstanbul'un yedinci tepesinin şimal sathı mailinde, Bayrampaşaderesi vâdisine nazır, hâkim bir noktada tesis edilmiş olan Topkapıda Ahmed Paşa Hey'eti; Cami, Medrese, Türbe, Mektebi Sübyan ve Çeşme'den müteşekkildir. Hey'eti umumiyesi araziye uygun bir şekilde serpiştirilmiş olduğundan vaziyet plânı mütenazır ve muntazam değildir. Bu eserde Mimar Koca Sinan çok güzel bir enmuzeç vücade getirmiş. Kara Ahmed Paşa'nın hayratını şehrin en güzel bir noktasına inşa etmiştir. Bu eser Sinan'ın nev'i şahsına münhasır âbidatındandır. Yalnız; Türbe, Mektebi Sübyan gibi aksami fevkalâde binalar değildir. Şehircilik noktasından cami yerinin çok iyi intihap edilmiş olduğu, gerek Yenibahçe, gerek Edirnekapi mıntakasından bakıldığında anlaşılıyor. Çünkü Külliye'nin en mükemmel ve fazla itina görmüş cüz'ü olan camiin çukur mahallelerden çok kuvvetli kitlevi bir görünüşü vardır. Şehrin uzak mahallerinden tetkik edildiğinde Topkapı semtinin bir taci mesabesindedir. Bugünkü Topkapı tramvay caddesi ve Yenibahçeden tepeye çıkan yolun teşkil ettiği münferice zaviye ile 7 inci tepenin şimal yamacı arasındaki sahaya yayılmış olan binalardan cami, şimali şarkidedir. Medrese ise ma'bed'e şadırvan avlusile bitişik bir vaziyettedir. Türbe ile mektep camiin garb cihetinde yol güzergâhına isabet etmiştir.

Camiin şadırvan avlusunun şimali garbi cephesini tayin eden medrese dershanesi ve hücreleri mütenazır plânlı güzel bir bina vücade getirmektedir. Fakat camiin zarafeti ile tev'em sayılamaz. Hali hazırda bir kısmı hazine haline getirilmiş olan dış avlu yakın tarihlerde eski karakterini tamamen kaybetmiştir. Harici avlu camiin mihrab cephesini de kuşatarak uzanmaktadır. Bu avlunun biri şimali şarkideki yokuşa ikisi cenubu garbiye açılan üç kapısı vardır. Bu kapılardan cenuba bakan ikisi tamir görerek eski şekillerini kaybetmişlerdir.

Cami: Mustatî' plânlı bir binadır. İlk defa Manisadaki Ulu camide görülen şeklin daha mükâmil olan üç şerefeli plânı burada çok olgun ve mükemmel bir vaziyet almıştır. Mimar Koca Sinan, Kara Ahmed Paşa camii eserile bu formun başka bir çeşidini mimarî tarihimize hediye etmiş ve üç şerefeli'deki duvarlar üstüne ve iki ayağa istinat eden 6 dırlı kasmağa oturtulan kubbeyi bu eserde tâli yarım kubbelere bindirmek suretile binanın harici kitleviyetini fevkalâde mevzun göstermek kudretini bulmuştur. Böylece Sinan, mustatîl sahanın genişliğine örtülmesinde yarım kubbelere istifade ettiği gibi bu kubbelerin mail itmelerine mukabil duvarların ortalarına koyduğu ve birbirlerine kemerlerle bağladığı dahili istinat ayakları sayesinde üst katları maksure olarak kullanılan nişler vücade getirmiştir. Kubbenin doğrudan doğruya duvarlar üzerine bindirilmemesinden zuhur edecek yayvanlığı gidermek için kubbe kasmağı ikisi mihrap duvarı önüne, ikisi son cemaat ve cümle kapısı cihetine gelmek üzere istalâktit başlıklı 6 büyük sütunu birbirine rapt için inşa edilen 6 kemer üzerine oturtulmuştur. Yalnız duvarların önüne tesadüf eden sütunlar duvarla iltisakı olmayı istinat ayaklarına müşabihdir. Böylelikle binanın hem harici, hem dahili mevzuniyeti ve hafifliği temin olunmuş monumantal ve zarif bir eser vücade gelmiştir.

Bina duvarlarının diğer âbidelerinkinden ince oluşu harici cephede dahili istinat ayaklarının mukabilinde ve köşelerde çıkıntılar teşkil eden plâstrlerin inşasını lüzumlu kılmıştır. Fakat içlerine yerleştirilen dolalı ve merdivenler sayesinde bu duvarlar ağır ve sakil olmaktan ziyade zarurî bir mahiyet arzeder.

Şadırvan avlusundan camie açılan kapı çok sade ve istalâktitsizdir. Kapının üstünde mermerle işlenmiş sade fakat azametli bir takkemer vardır. Cami hariminden hârice bakan zemin katı penceresi 14 tanedir. Cümle kapı

sının iki tarafındaki geniş pencereler iç avluya nazırdır. Dahili istinat duvarları arasındaki geniş kemerlerin altları 2 şer narin direğe tutturulmuş üçer kemerle tahdit edilmiş ve üst katlar maksure ittihaz olunmuştur. Cümle kapısı cihetindeki 2 istinat ayağı yanlardakilerine nazaran çok ufak ve ince olduğundan burada inşa olunan müezzinmahfili ve canibî maksureler taşkın olarak cenahlara raptedilmiştir. Bu mahfillerin altındaki tavanlarda görülen tezyinat XVI ncı asrın nefis hatıralarındandır. Cümle kapısının haricinde, beş büyük kubbeli son cemaat mahalline ittisal peyda etmiş olan şadırvan avlusu ravakları, diğer üç cephede daha alçak ve dardır. Bu ravaklı kısmın son cemaat mahalli ile birleştiği köşelerde iki beşik tonoz teşekkül etmiştir. Şadırvan avlusunu çevreleyen ravakların medrese cihetindekilerinin üstleri 9 satırlı beşik tonozlarla örtülmüştür.

Avlunun ortasında bugün oldukça harap bir şadırvan vardır. Bu şadırvan 9 dırlı bir mudalla' şeklinde sade, güzel ve tenasülü haiz bir eserdir. Hali hazırda ravak kısmı tamamen mahvolmuştur.

Medrese: Dershanesi ortaya gelmek üzere 8 den 16 adet medrese odası avlunun şimali garbi cenahına U şeklinde dizilmiştir. Odalar tek kubbeli ve murabba' plânlıdır. Dershanenin iki tarafında dar birer galeri olup buradan medresenin dış bahçesine ve halâlara geçilir. Dershane nisbeten ufak bir salondur. Üstünde bir kubbe ve dört köşesinde tromplar vardır. Gerek medrese odaları, gerek derslane ve arka taraftaki teferrüat cami kadar üzerinde durulacak ehemmiyeti haiz değillerdir.

Gerek camiin, gerek medresenin haricî görünüşüne gelince; bu iki bina birbirine gayet iyi bağlanmıştır. Medrese kubbe ve ravaklarının ufak ve alçak oluşu cami kubbesinin binanın heyeti umumiyesinde en kuvvetli ve hâkim rol oynamasına yardım etmektedir. Bu da gösteriyor ki, mimar dahi bütün ehemmiyet ve dikkatini camie vermiştir. Haricî dayama kemerleri ve talî kubbelerle azametli bir kitleviyet elde eden merkezî kubbeye 18 pencere açılmış ve böylece hem kubbenin daha hafif inşası hem de camie verilecek bol ziya temin olunmuştur. Camiînin dahili tezyinatı, pen-

cereleri ve bilhassa mermer mihrap ve minberi çok güzeldir. Pencere üstlerindeki çini panolar ise renk ve kompozisyon bakımından çini mütehasşislerini alâkalandıran nadide parçalardandır. Mâbedin dahili oldukça bol ziya alırsa da mistik tesiri zayıf değildir. Bu âbidedeki mermer işçilikleri Türk san'atının şaheserlerinden sayılabilir. Bilhassa minber gayet ince işlenmiş şebekelerle hayretimizi celp etmektedir.

Türbe: Kara Ahmed Paşa'nın caddeye nazır türbesi 6 dırlı mudalla' plânlı bir binadır. Her cephede zemin katında birer penceresi olduğu gibi bunların üstünde de fil gözü camlı, kemerli tepe pencereleri vardır.

Bina plânının haricî köşelerindeki uzun üstüvanecikler zeminden kubbe kasnağının üstüne kadar imtidad ederler. Türbe haricî görünüşü itibarile fazla yüksektir ve kubbesi de mutad hilâfına daha mürtefidir. Halbuki dahilden görülen kubbe ise haricîtekile mukayese edildiğinde arada bir boşluğun olması icap ediyor. Koca Sinan'ın inşa ettiği bir çok türbelerde olduğu gibi burada da çifte kubbenin bulunması ihtimali kuvvetlidir. Bunu ölçerek tesbit etmek lâzımdır. Mimar Sinan bu şekil inşaatı muhakkak güzel nisbetler temini hususunda tatbik etmiştir. Aksi halde basık binalar meydana gelirdi.

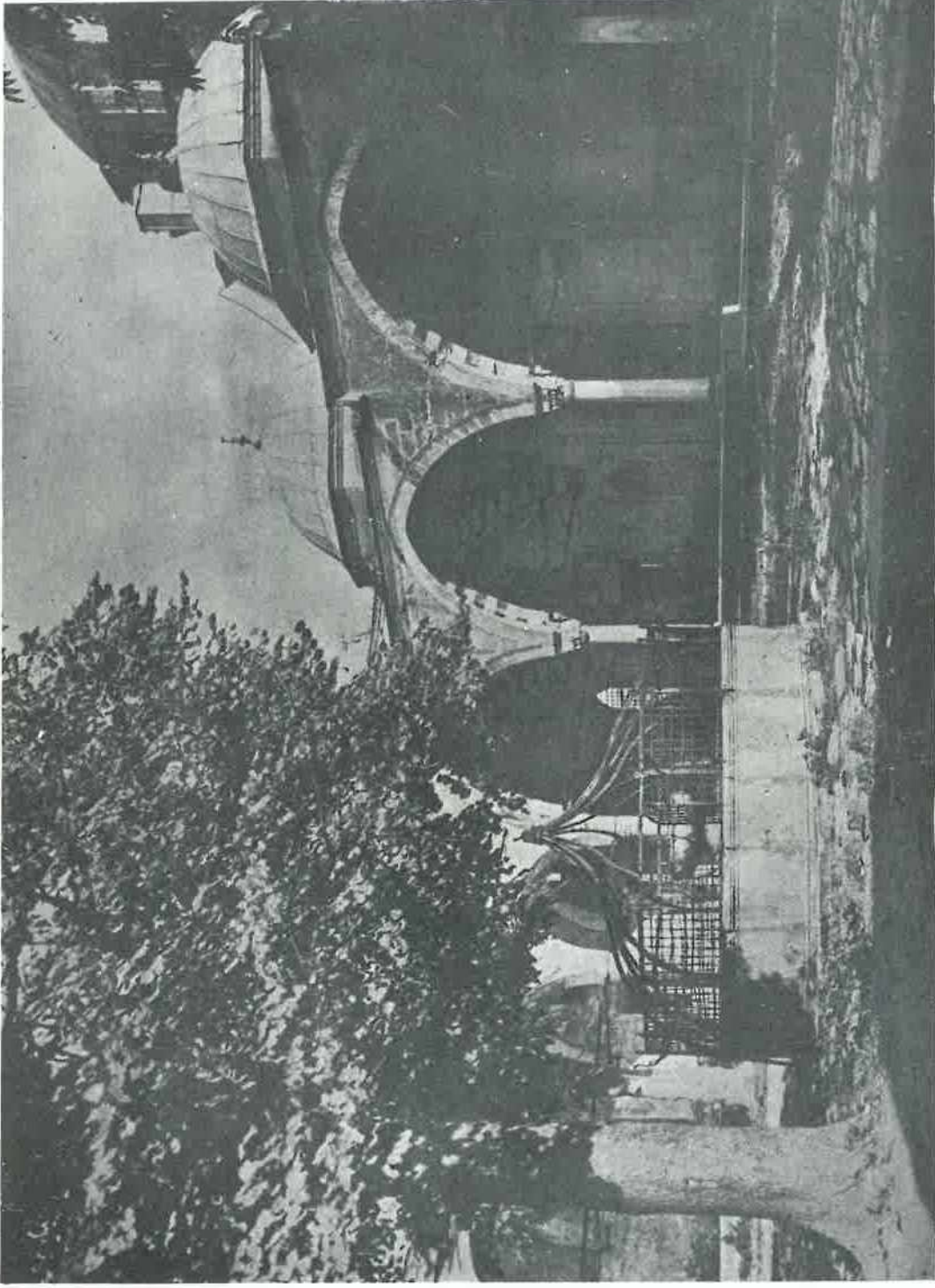
Türbe kapısının üstünde eskiden bir ravak varmış. Bugün dahi duvardaki çatı izlerinden kapının üstüne demir kenetlerle bağlanmış taban girişinden ravakın mevcudiyeti hiss olunuyor. Türbenin dahili ise, 6 haricî dırlı yerine, 5 pencere ve bir kapının arasında zuhur eden 6 köşe höcrelere tahvil olunduğundan 12 dırlı bir plândadır. Binanın taş işçiliği çok güzel fakat sadedir. Cami gibi türbe de tamamen kesme küfeki taşından inşa edilmiştir. Mulürler, kesmeler ve nisbetler tamamen 16 ncı asrın üslubundadır.

Yalnız 18 dırlı kasnağın eb'adı kubbenin haricî görünüşü ile mütenasip değildir. Zeminden itibaren kubbe kasnağına kadar yükselen üstüvanevî sütunların kuturları fazla ince olduğundan gözü tatmin etmezler.

Mektebi Sübyan: T. C. kapıya yakın ve bu külliyenin bir köşesinde inşa edilmiş olan Mektebi Sübyan çatılı, basit ve tek katlı bir binacıktır. Mektep o devirdeki emsali gibi bir salon ve avluya nazır üstü kapa-

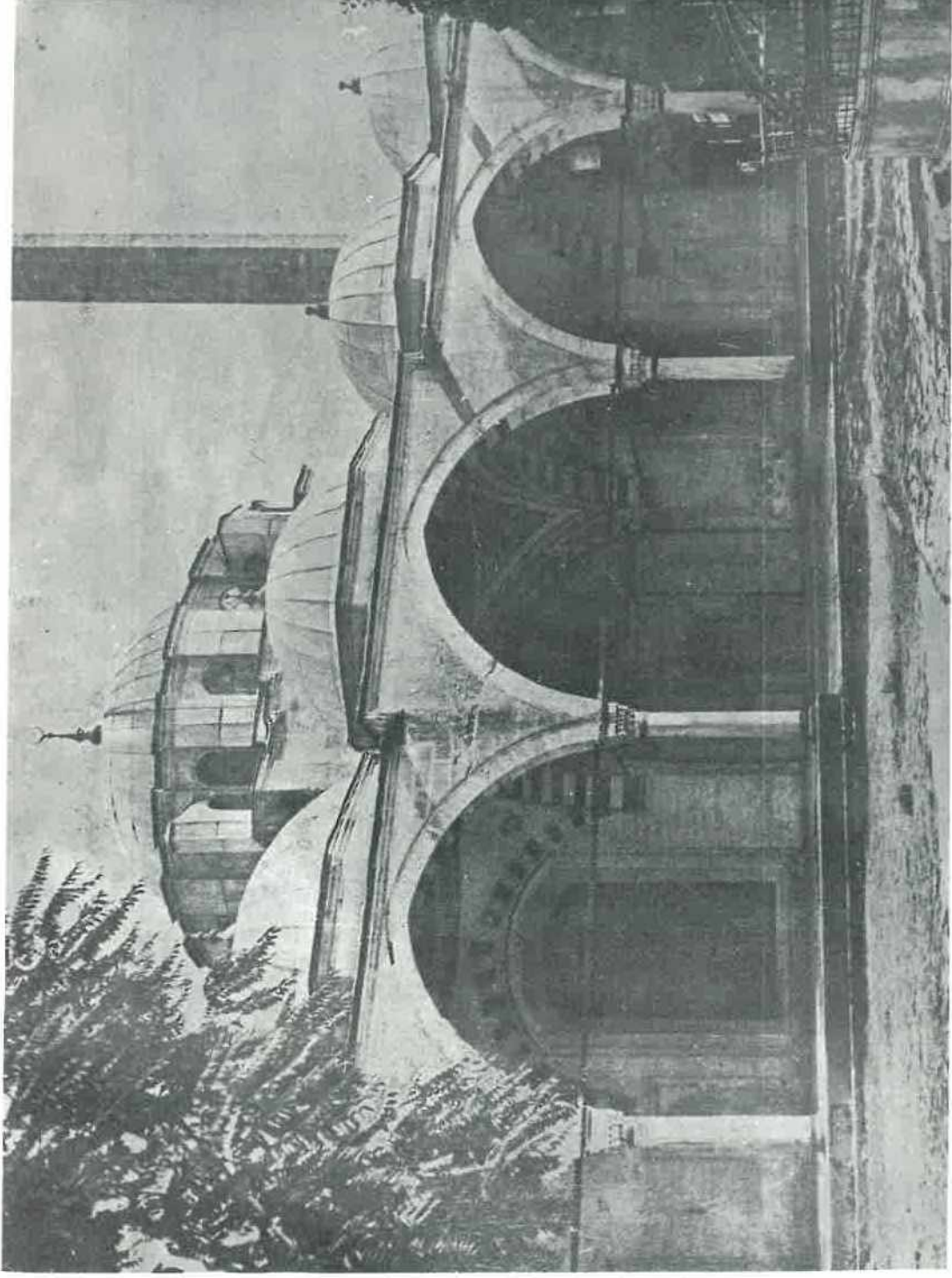
lı ve önü ravaklı bir verandadan ibarettir. Bahçeden iki basamakla çıkılan bir sokl üzerine kurulan bir sıra kesme taş, bir sıra tuğladan müteşekkildir. Binanın dış köşeleri 45° lik bir zaviye ile kırılmış ve üstleri istalâktitlerle süslenmiştir. Mektebin sokağa na-

zır dört penceresi olup diğer cephelerinde ikişerden dört pencere daha vardır. Dershane-ye verandadan girilir. Verandanın çatısını Haseki mektebi sıbyanında olduğu gibi iki ince direk üzerine istinat eden kemerlerin tuttuğu tahmin olunabilir.

2 — Topkapıda Ahmed Paşa camii şadırvan avlusu

(Vakıflar U. M. Fotoğraf Arşivi: Foto İhsan Gürkem)

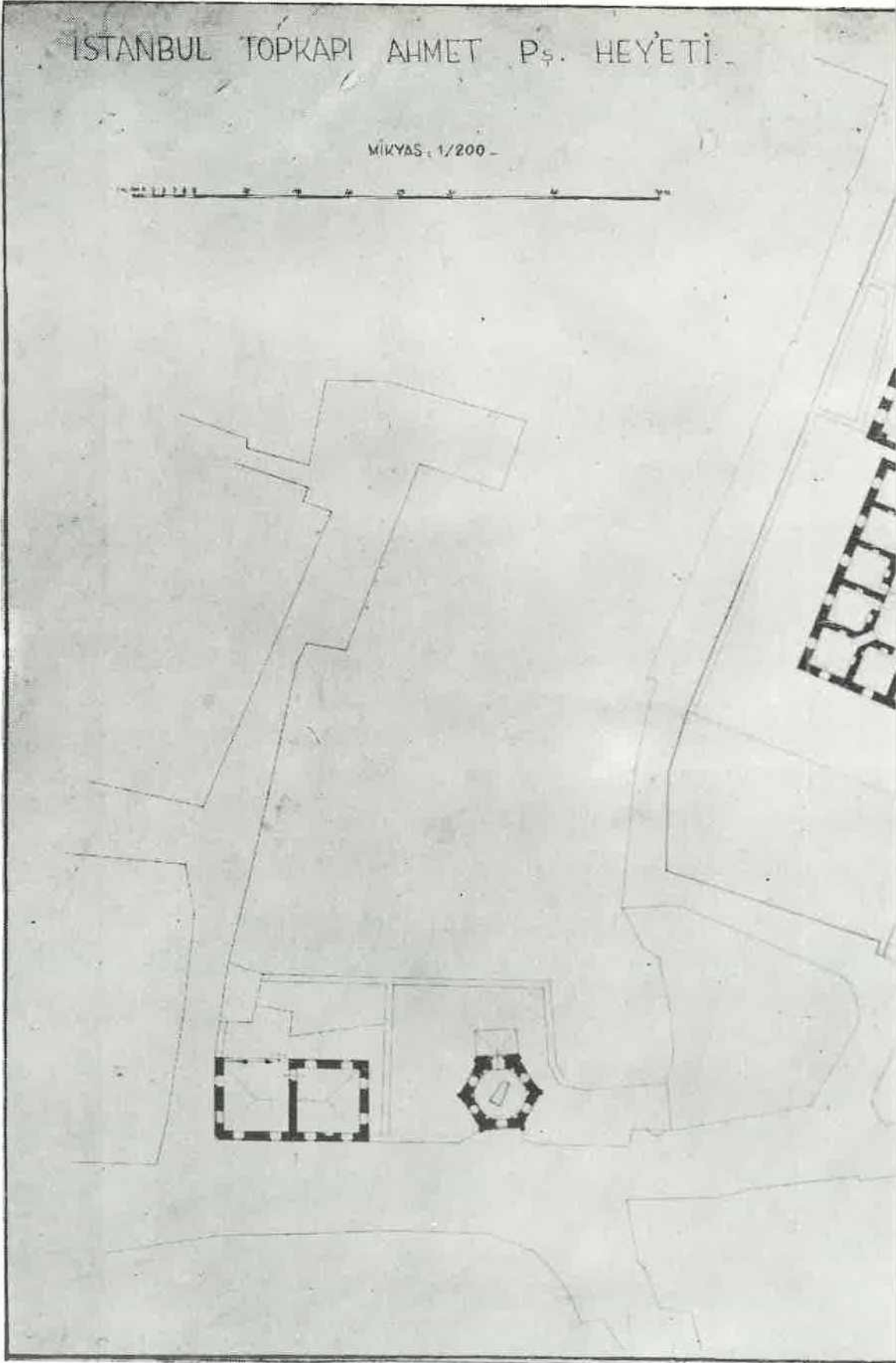

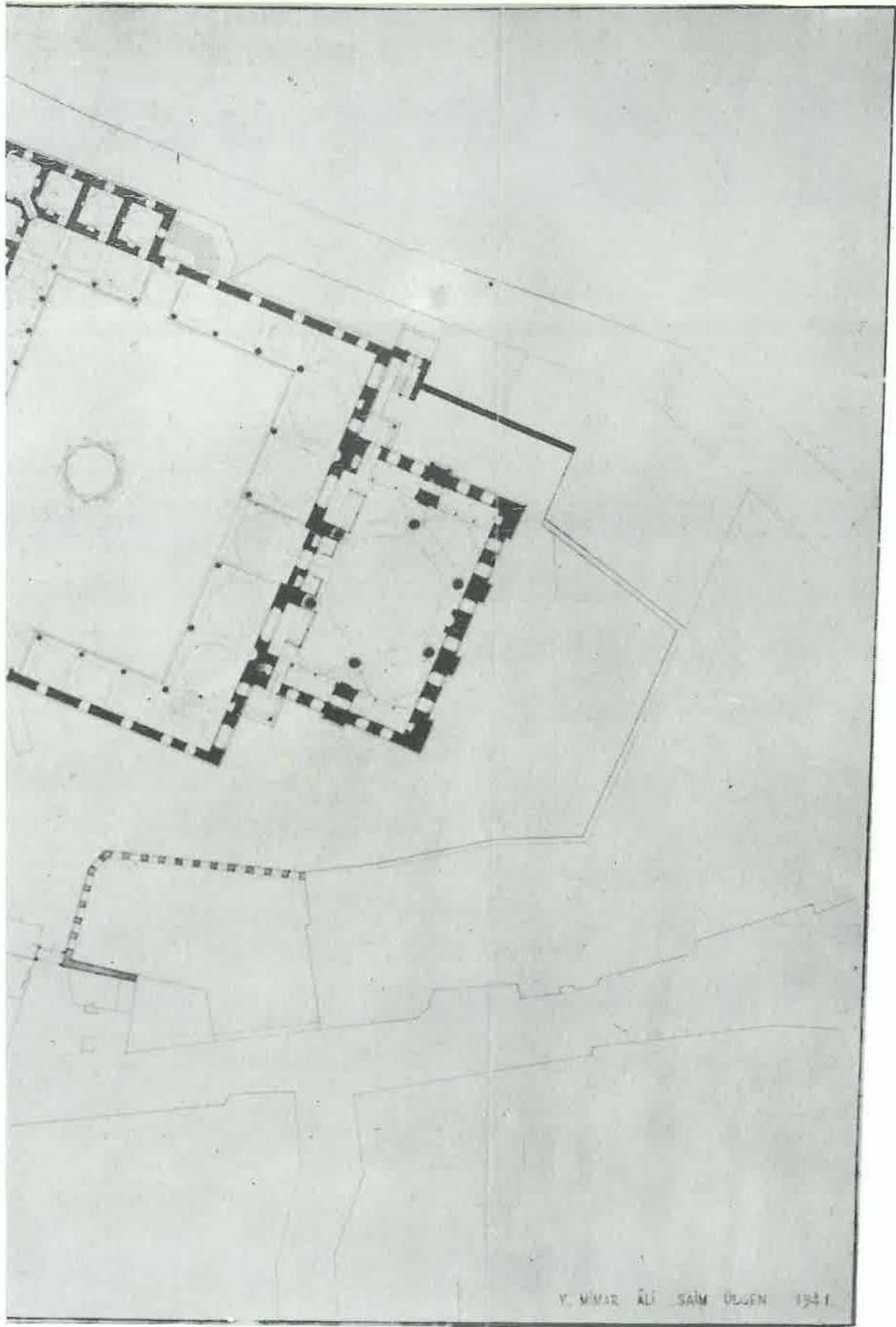
3 — Ahmed Paşa caminin cepheden görünüşü

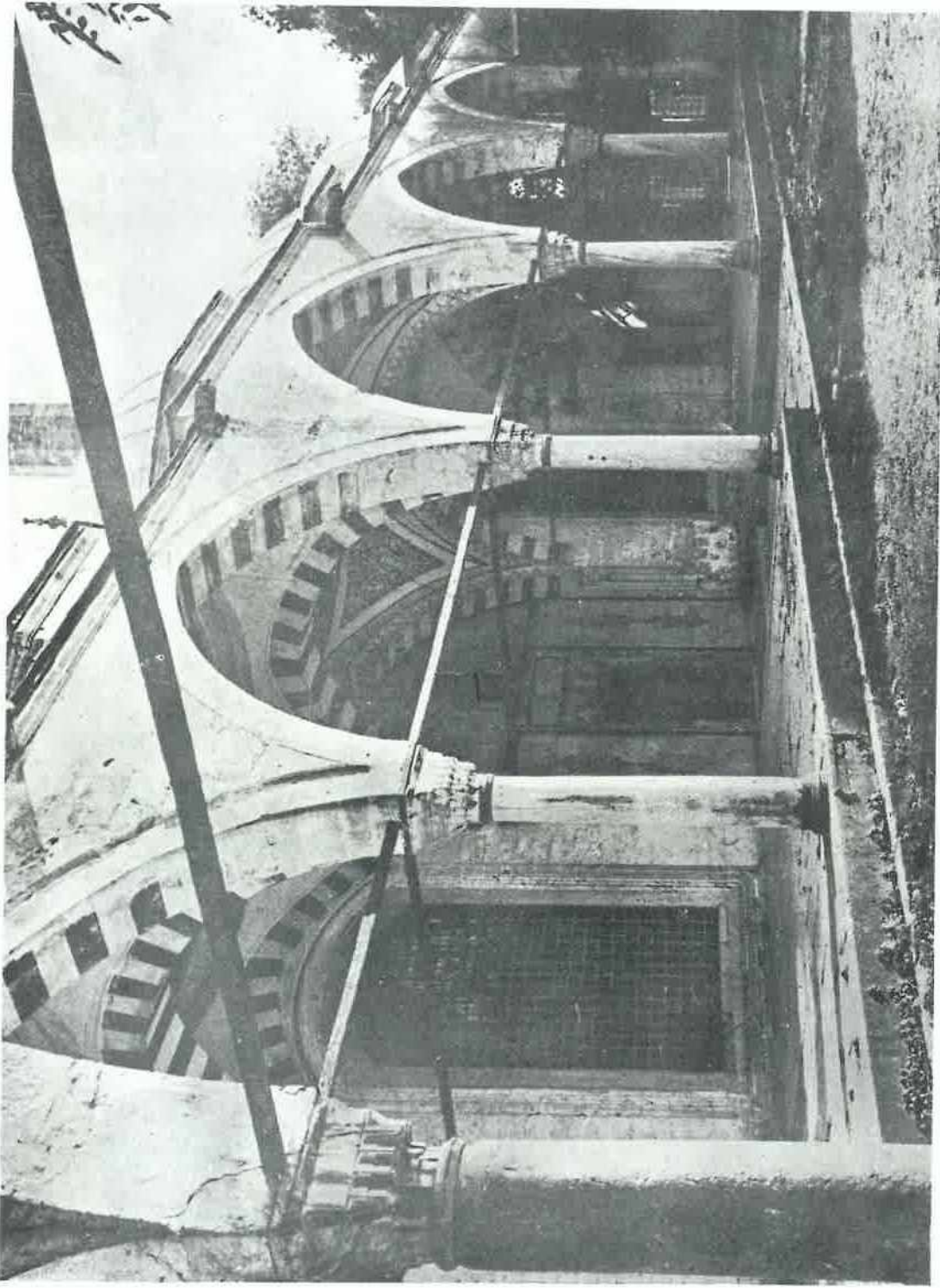
İSTANBUL TOPKAPI AHMET P. HEY'ETİ

MİKYAS: 1/200 -

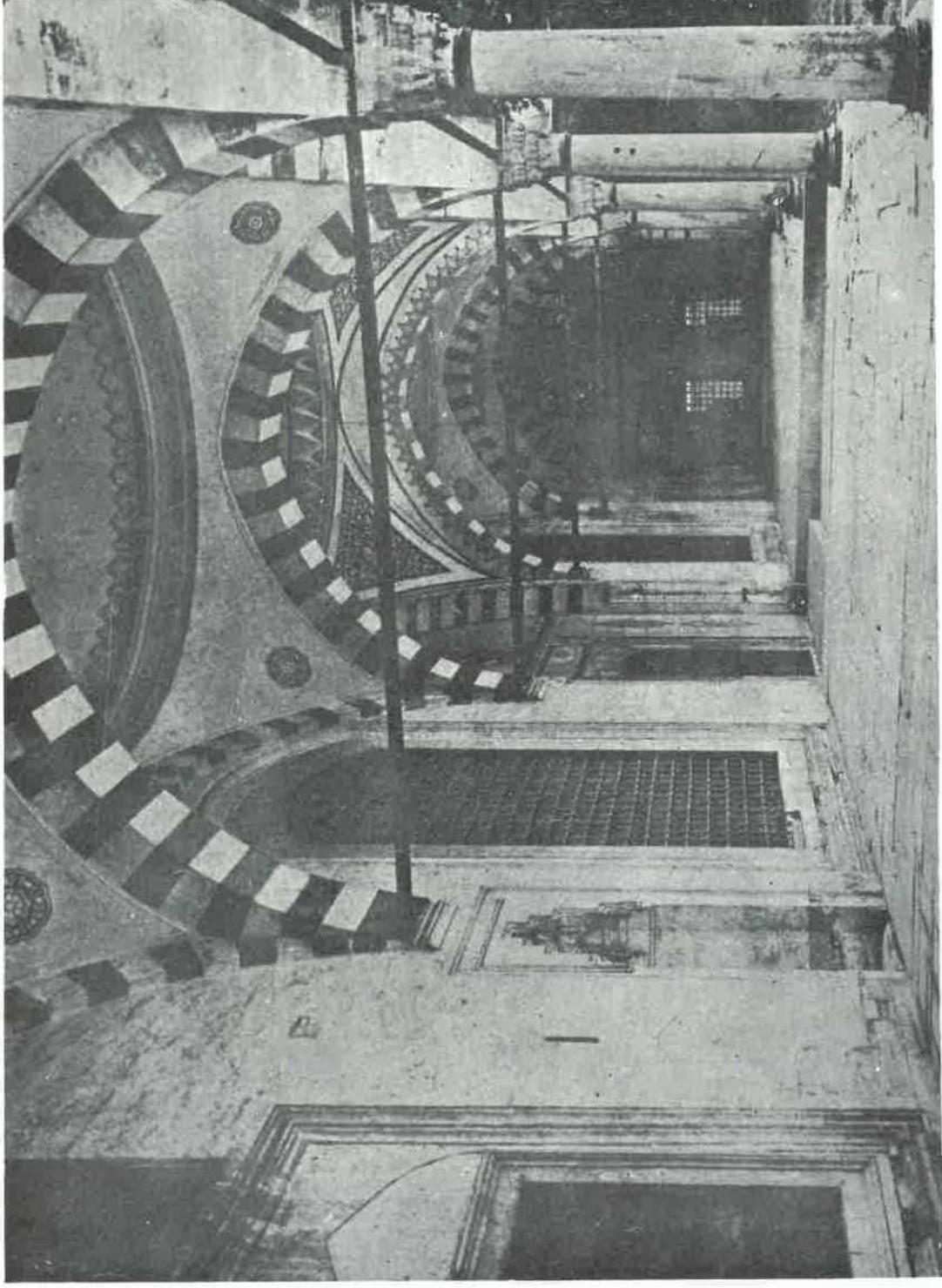

irî manzumesinin vaziyet plânı

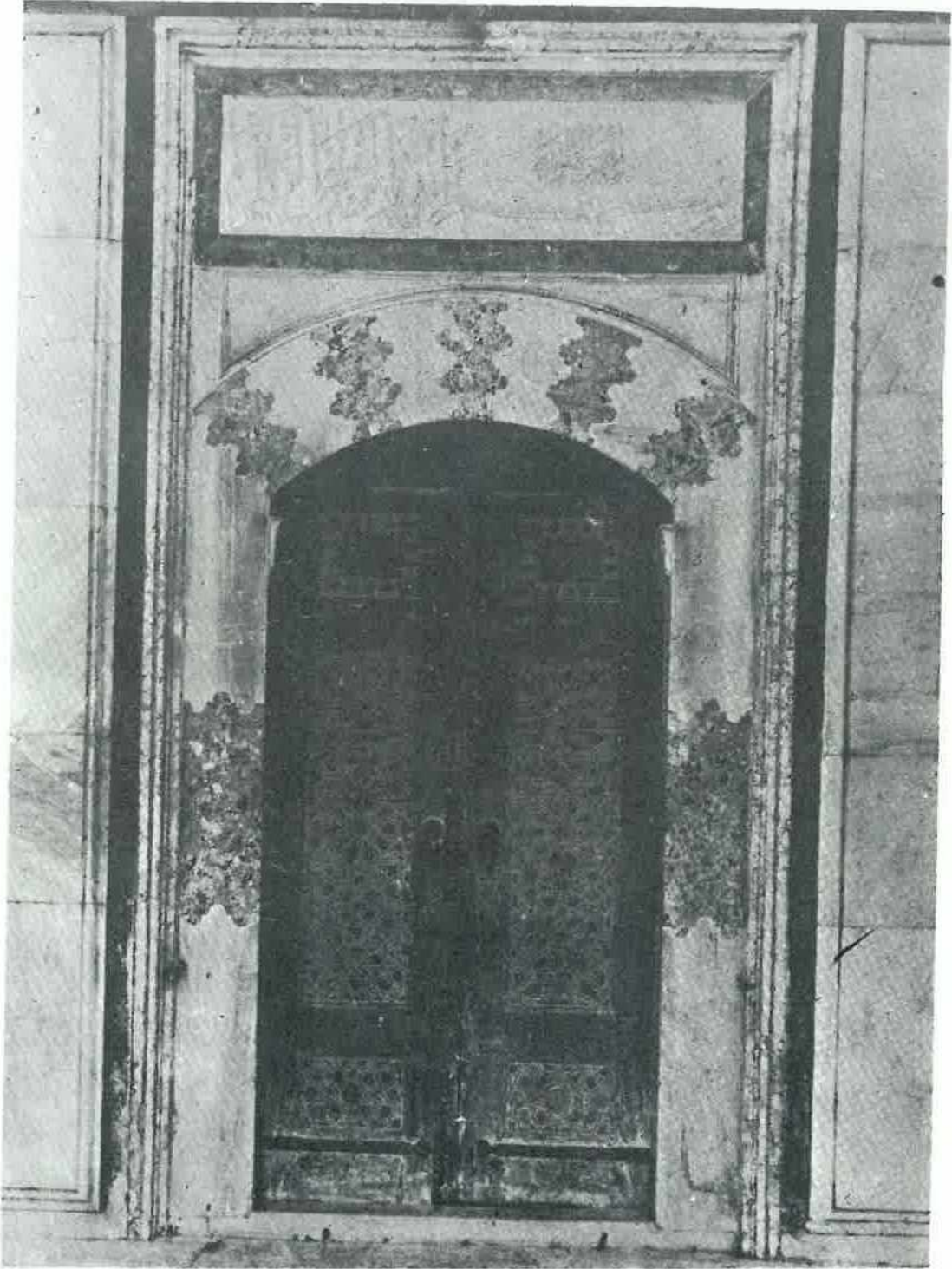

4 — Ahmed Paşa camii son cemaat mahallinin avludan görünüşü

(Vakıflar U. M. Fotoğraf Arşivi, Foto İhsan Gürkem)

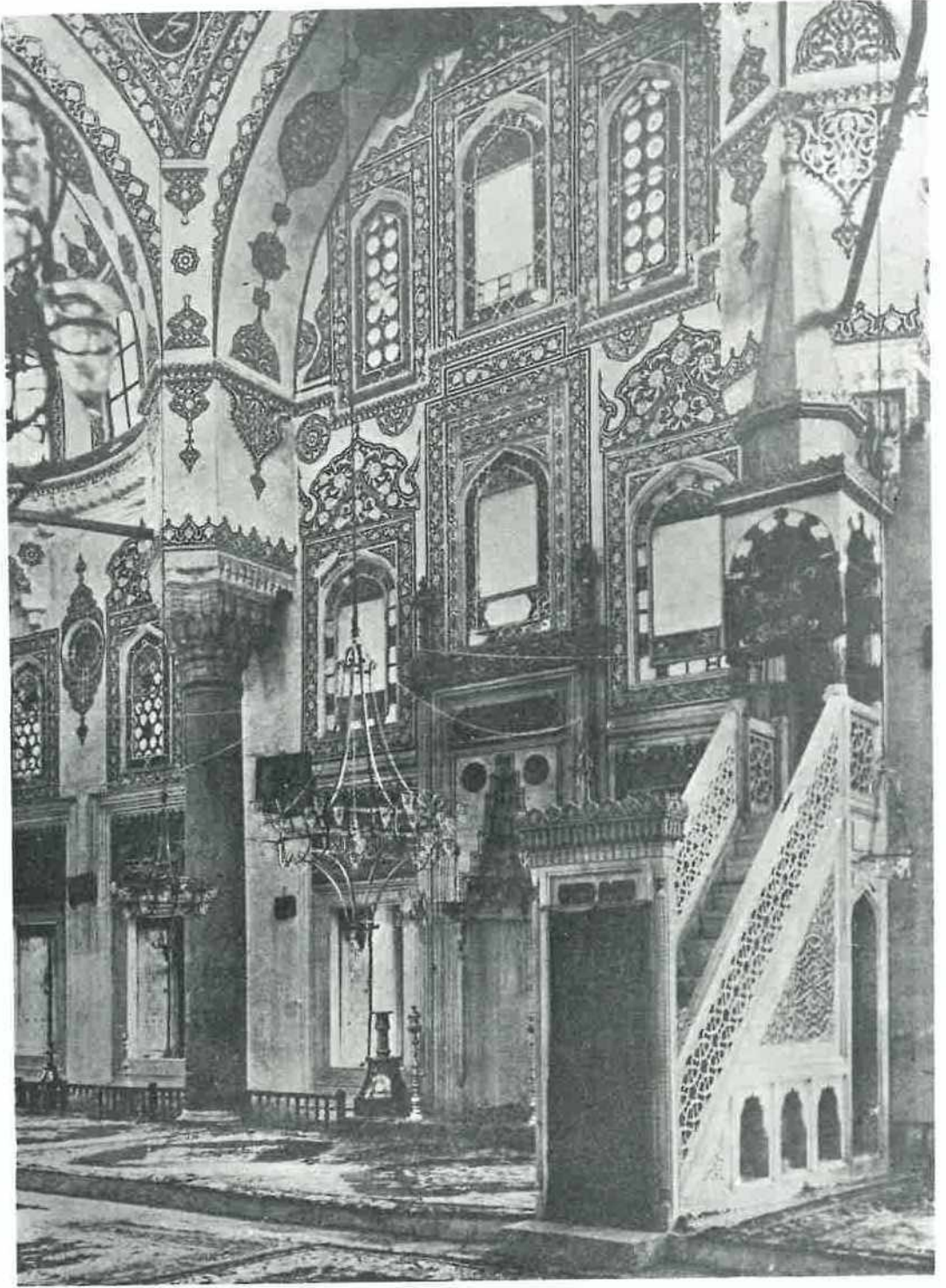

5 — Son cemaat mahallinin revaklar arasından görünüşü

6 — Kara Ahmet Paşa camiinin şadırvan avlusuna açılan cümle kapısı

(Vakıflar U. M. Fotoğraf Arşivi, Foto İhsan Gürkem)

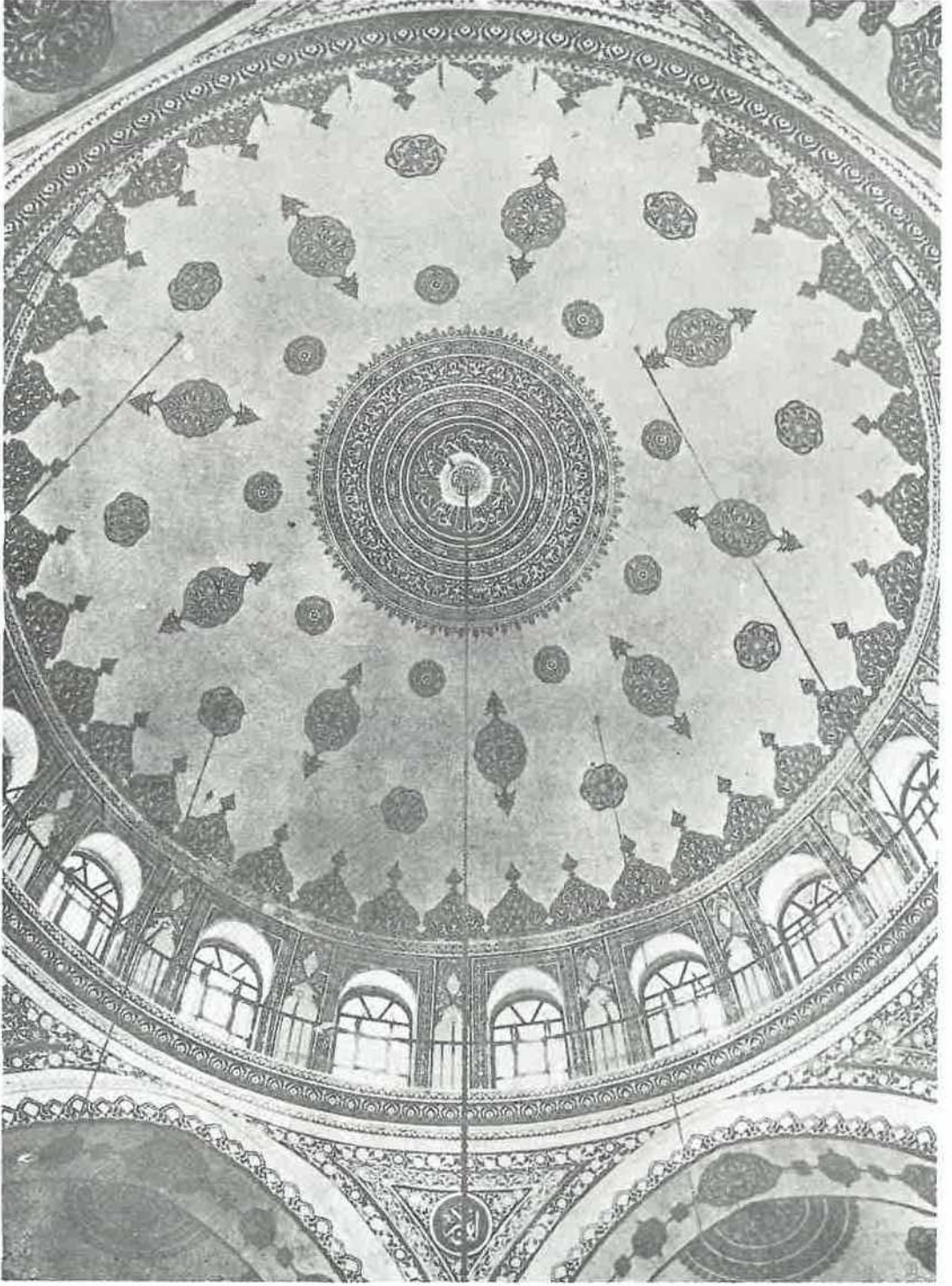
7 — Ahmed Paşa camii, minber ve mihrap tarafının görünüşü

(Vakıflar U. M. Fotoğraf Arşivi: Foto İ. Gürkem)

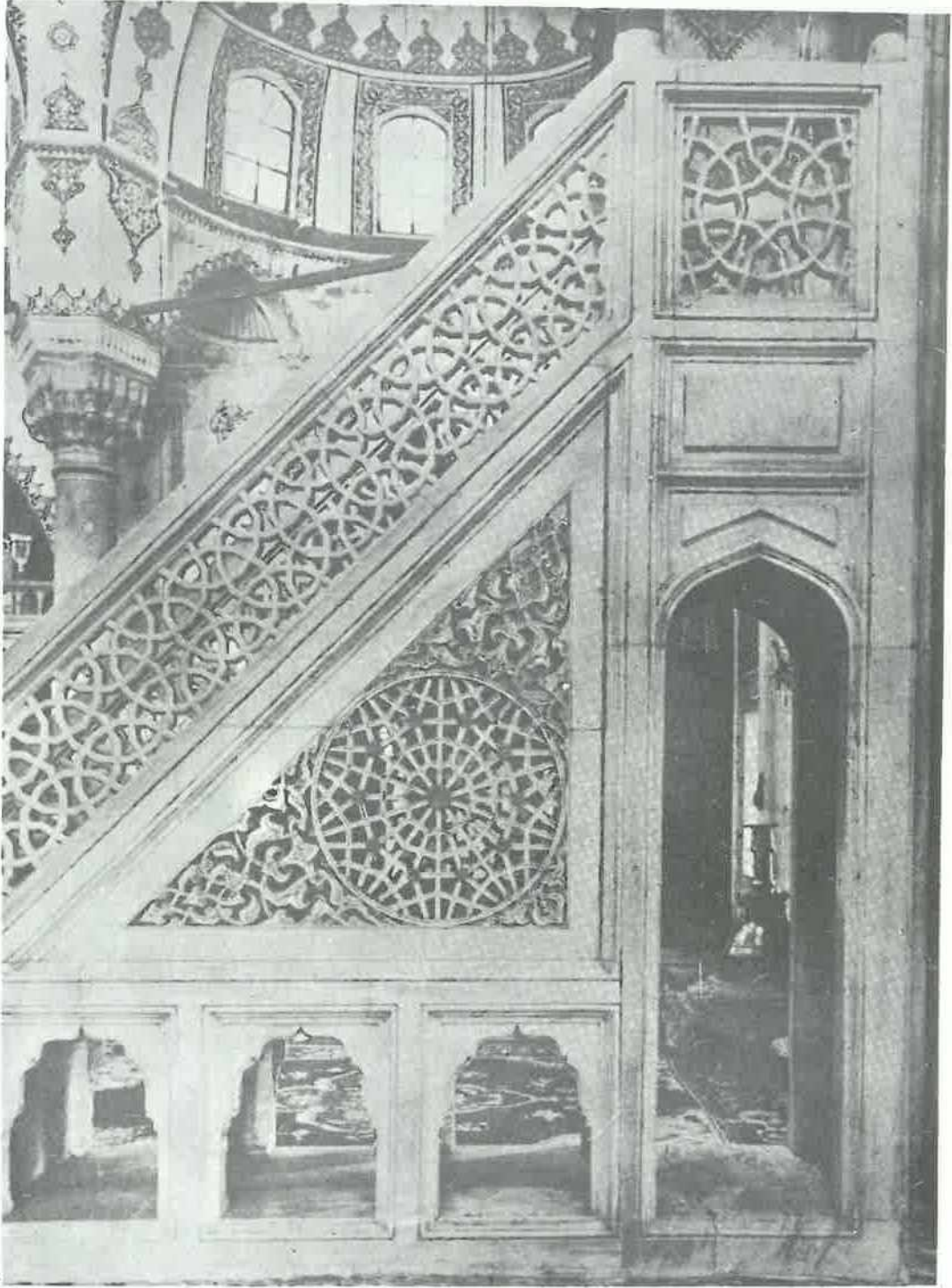
8 — Kara Ahmed Paşa camii içindeki maksureleri gösteren resim.

(Vakıflar U. M. Fotoğraf Arşivi, Foto İhsan Gürkem)

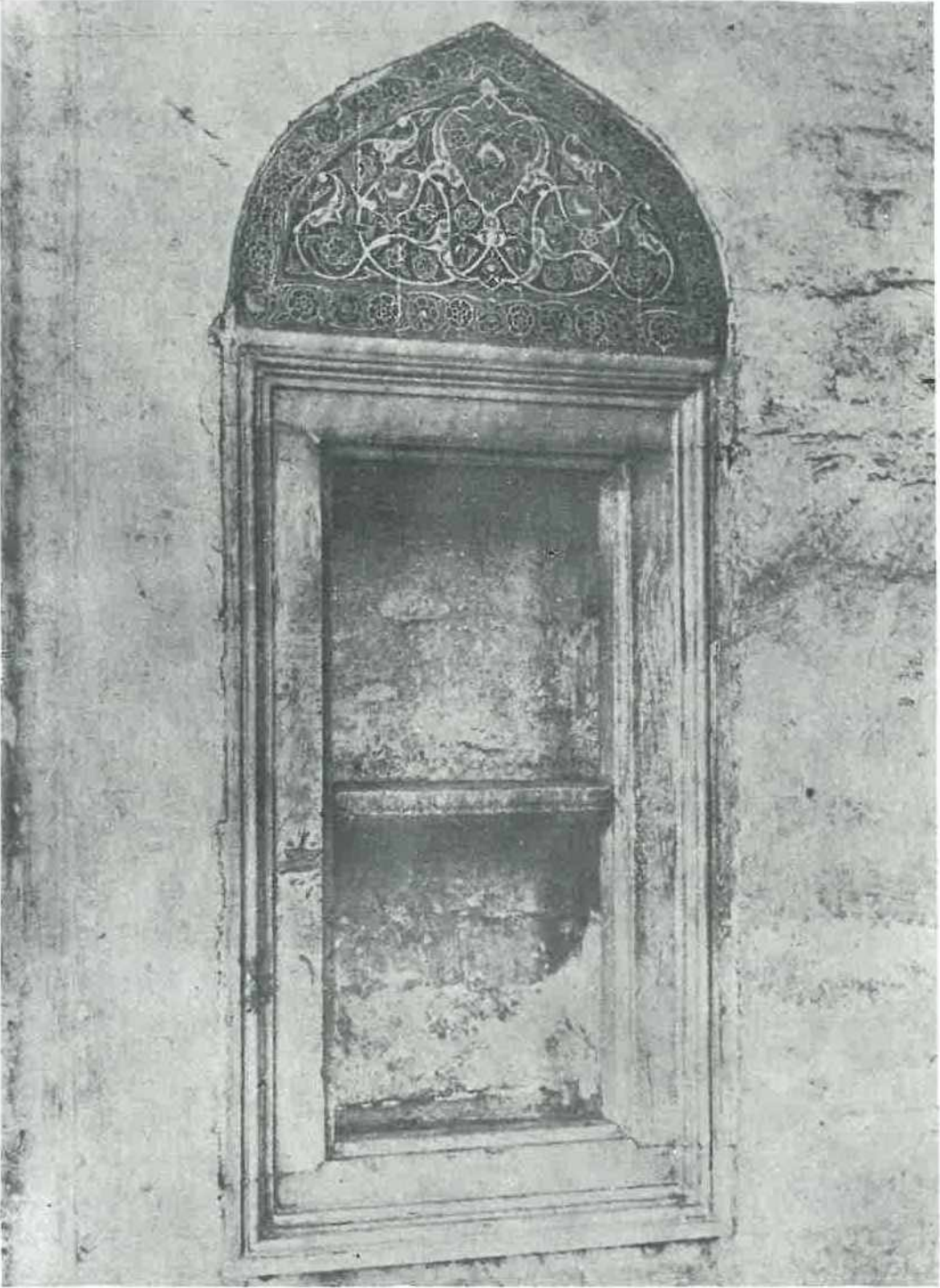
9 — Ahmed Paşa Camii kubbesinin içerden görünüşü.

(Vakıfır U. M. Fotoğraf Arşivi, Fata 1, Gürkem)

10 — Ahmet Paşa camiinin kıymetli bir taş işçiliği örneği olan minberi

(Vakıflar U. M. Fotoğraf Arşivi, Foto İhsan Gürkem)

11 — Ahmed Paşa camii son cemaat yerinde bir dolap üstündeki
çini alınlık panosu..

(Vakıflar U. M. Fotoğraf Arşivi. Foto İhsan Gürkem)